

Asia: VN/650/2022

Lausuntopyyntö toimeentulotukilain uudistamiseen liittyvästä hallituksen esityksestä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Keski-Uudenmaan sotekuntayhtymän lausunto on käytännönläheinen kommentoiden ehdotusta säädettäväksi laiksi. Nykyinen laki tarvitsee tarkemmin määriteltyä menettelyä, koska nykyisessä tilanteessa on monia ongelmakohtia.

Menettelytapaa työnhaun vireillä pitämisessä tulisi selkiyttää asiakkaille; asiakkaat eivät esim. pidä työnhakua voimassa, koska ovat itse arvioineet, etteivät ole työkykyisiä. Asiakkaat hyötyisivät selkeämmästä ja vahvemmassa yhteistyörakenteesta TE-palveluiden, Kelan ja sosiaalitoimen välillä, koska tällä hetkellä toimijat ovat irrallaan toisistaan. Ei-työkuntoisten asiakkaiden osalta palveluntarpeen arvioinnissa ei välttämättä voida ottaa lainkaan kantaa työllistymisen edistämiseen.

Sosiaalihuollon lausuntoja/puoltoja ei huomioida riittävästi Kelassa, elleivät ne täytä Kelan omia kriteerejä (esim. tulojen huomiotta jättäminen, vuokravakuuksien sekä asumismenojen huomioiminen). Sosiaalihuollon näkemys asiakkaan kokonaisvaltaisesta tilanteesta tulisi huomioida nykyistä paremmin. Tilanteissa, joissa henkilöllä on toimeentulotuen asiakkuus sekä Kelassa, että sosiaalihuollossa, tulisi yhteistyön näiden toimijoiden välillä olla nykyistä tiiviimpää

Kelan henkilökohtaisten palveluiden saatavuus vaihtelee paikkakunnittain. Asiakasryhmä, joka ei kykene asioimaan netissä taikka puhelimitse, jää palvelun katveeseen ja kääntyy palvelutarpeineen sosiaalihuollon puoleen eikä mahdollisuus saada Kelan palveluita tai hakea etuisuuksia pitäisi olla sosiaalihuollon ohjauksen ja neuvonnan varassa. Kun palvelupisteitä on vähennetty, on asiakasta veloitettu kulkemaan pitkiäkin matkoja, mikäli haluaa saada henkilökohtaista palvelua. Laissa tulee ehdottomasti huomioida asiakkaan oikeus henkilökohtaiseen palveluun niin, että asiointimatka on kohtuullinen ja matkaan on käytettävissä julkinen liikenneyhteys.

Reaaliaikaista yhteistyötä Kelan ja sosiaalihuollon välillä tulisi lisätä; nyt tieto suunnitelman laadinnan tarpeesta tulee sosiaalihuollolle niin, että suunnitelma päästään laatimaan esim. kaksi kuukautta perusosan alentamisen jälkeen. Toisaalta nykyinen malli, jossa Kela perusosan alentamisen johdosta ohjaa asiakasta ottamaan yhteyttä sosiaalitoimeen suunnitelman laatimiseksi, ei ole käytännössä muutoinkaan tehokas, koska valtaosa asiakkaista ei ota omatoimisesti yhteyttä eikä saavu varatulle ajalle sosiaalitoimeen. Suunnitelmallinen työ on vain näennäistä, jos suunnitelma joudutaan laatimaan ilman asiakkaan läsnäoloa, tiedoteluontoisena asiakirjana asiakkaalle. Nykyisellä mallilla ei siis tosiasiallisesti päästä vaikuttamaan asiakkaan tilanteeseen tai etuuskien ajan tasalle saattamiseen

Jos asiakkaan perusosaa alennetaan -40 %, tulisi Kelan pyytää lausunto sosiaalihuollolta ennen alentamisen tekemistä erityisesti, jos perusosaa ollaan alentamassa henkilöltä, jonka perheeseen kuuluu alaikäisiä lapsia.

Sosiaalihuollon henkilöstöllä tulisi olla nykyistä laajempi pääsy Kelan Kelmu-järjestelmän tietoihin (esim. katseluoikeudet asiakkaan toimittamiin liitteisiin ja pyydettyihin lisäselvityspyyntöihin); näin toimien sosiaalihuollon tarve olla Kelaan yhteydessä lisätietojen saamiseksi vähentyisi ja asiakkaan asiointi sosiaalihuollossa nopeutuisi

Sosiaalihuollolla tulisi olla suojattu sähköinen viestintäjärjestelmä Kelaan perustoimeentulotukea käsittelevän henkilöstön kanssa; nyt sosiaalihuollon viranomaiset jonottavat puhelimitse tyypillisimmillään 20–30 min tavoittaakseen Kelan virkailijan.

Hyvinvointialueen oma-aloitteinen tietojen luovutusvelvollisuus Kansaneläkelaitokselle: tälle ei nähdä tarvetta, koska joissain tapauksissa asiakkaalla ei ole Kelan perustoimeentulotukiasiakkuutta, eikä täydentävän/ehkäisevän toimeentulotuen myöntäminen vaikuta perustoimeentulotuen ratkaisuun.

Sosiaalihuollon palvelutarpeen arvion ja suunnitelman tulisi lähteä asiakkaan toiveista ja näkökulmasta, joten voiko se olla viimesijaiseen etuuteen vaikuttava väline? On hyvä huomioida, myös toteutuuko salassapito ja asiakkaan oikeudet, jos Kelaan tulee toimittaa sellainen suunnitelma/ palvelutarpeen arvio, jossa asiakkaan elämäntilannetta on avattu niiltäkin osin, joka ei ole välttämätöntä tietoa perustoimeentulotuen ratkaisemiseksi.

Perustoimeentulotuen ratkaisussa tulee huomioida mitä tuloja hakijalla on tosiasiallisesti käytettävissä. Tällä hetkellä Kela ottaa kuluvalle kuulle huomioon kaikki tulot lukuun ottamatta viimeisen arkipäivän tuloa eli esim. 30.3. maksetun tulon maaliskuulle, jolloin hakijan olisi maksettava vuokra sekä elettävä koko kuu sellaisella rahalla, jota ei todellisuudessa ole käytössä. Kela toimii näin myös niissä tilanteissa, joissa tulo on ensimmäisen kerran maksussa. Tämä linjaus aiheuttaa asiakkaille kohtuuttomia tilanteita, maksumuistutuskuluja sekä tarpeen kääntyä sosiaalihuollon puoleen.

Täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea käytetään nykyisellään paikkaamaan Kelan suppeaa perustoimeentulotuen harkintaa. Ensisijaisten etuuksien taso on nykyisellään niin matala, että asiakkaat joutuvat turvautumaan toimeentulotukeen pitkäaikaisesti.

Tarvitaan tarkennusta koskien omistusasunnon hoito-, korjaus- ja remonttikuluja, vrt. toimeentulotukea ei ole tarkoitettu nostamaan omaisuuden arvoa. Varsinkaan pienillä paikkakunnilla asiakkailla ei välttämättä ole tosiasiallisia mahdollisuuksia saada Kelan vuokranormeihin menevää asuntoa.

Perustoimeentulotuessa huomioitavat menot (vuokra/ vuokran omavastuuosuus, sähkö, kotivakuutus, terveydenhuoltomenot ym.) tulisi aina maksaa Kelasta suoraan maksun saajalle, ellei asiakas ole menoja jo itse maksanut.

Muutokset Kelan maksamissa ensisijaisissa etuuksissa aiheuttavat asiakkaille kohtuuttomia hankaluuksia taloudenhallintaan; yleisimmin tämä näkyy esim. siinä, ettei työtön asiakas hakeudu sairauslomalle, jottei etuus muutu ja hankaloita perustoimeentulotuen saantia. Jos perustoimeentulotuen saaja aloittaa työt, Kela ei huomioi työmatkakuluja ensimmäisen kuukauden ajalta, jolloin niiden merkitys työssäkäynnin tukemiseksi ennen palkanmaksun alkamista olisi tärkeintä. Kelan nykyisessä linjassa työmatkakulut ovat palkasta tehtäviä vähennyksiä, eli kun ensimmäisenä kuukautena ei saa palkkaa, ei myöskään työmatkakuluissa tueta, ja tämä käytäntö pitäisi työssäkäynnin tukemiseksi korjata viipymättä.

Perustoimeentulotuesta on poistettu Kelan virkailijoilta mahdollisuus myöntää harkinnalla lääkemaksusitoumus, koska tällä hetkellä asiakkaat eivät enää saa sitoumusta, vaikka perustoimeentulotukilaskelma olisi parikin euroa ylijäämäinen. Lääkemaksusitoumus on monelle pienituloiselle kriittinen tuki, ja nykyinen käytäntö kuormittaa sosiaalihuoltoa, kun asiakkaat kääntyvät lääkeseioissa sosiaalitoimen puoleen.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan tarkennettavaksi perhekäsittettä sekä mahdollisuutta myöntää asiakkaalle maksusitoumus. Tuleeko lakiin tarkennus koskien eri sukupuolta olevien, avoliiton omaisesti asuvien henkilöiden osalta?

Rooli sosiaalihuollon palveluna ja viimesijaisena vaihtoehtona suhteessa muihin työllistämistoimiin tulisi korostua laissa, tällä hetkellä kuntouttavaan työtoimintaan ohjataan sellaisiakin henkilöitä, joilla siihen ei ole välttämättä tarvetta.

Esityksessä ehdotetaan valtakunnallisen ja alueellisen toimeentulotukiasioiden neuvottelukuntien perustamista. Kannatamme neuvottelukuntien perustamista yhteistyön sujuvuuden parantamiseksi ja ajankohtaisten asioiden käsittelemiseksi.

Tommola Nina
Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymä - Mielenterveys- päihde ja
sosiaalipalvelut